

Ірина Ємельянова — дослідниця і колектор ссавців України та Азії

Андрій Затушевський, Софія Питель-Гута

Львівський національний університет імені Івана Франка (Львів)
e-mail: andriyzatushevsky@gmail.com; orcid: 0000-0002-0033-0718

ZATUSHEVSKYY, A., S. PYTEL-HUTA. Iryna Emelianova, researcher and collector of mammals of Ukraine and Asia. — Iryna Fedorivna Emelianova (1943–2019) was a biologist, zoologist, geobotanist, and a traveller and researcher of flora and fauna of Ukraine, Russia, Kazakhstan, and Mongolia. Studying at the Faculty of Biology at the Ivan Franko University of Lviv, Iryna Emelianova regularly visited the Black Sea Reserve and collected valuable specimens of small mammals, which she later transferred to the Zoological Museum of the university. For the sake of traveling to various natural habitats she neglected her academic career.

Біографічні деталі

Ємельянова Ірина Федорівна народилася 06.08.1943 у с. Слобода Данилівського р-ну Ярославської обл., РФ. Протягом 1950–1961 рр. навчалася у с/ш № 65 Львова. 1961–1963 рр. працювала в ремонтно-механічних майстернях Дорбудтресту Львівської залізниці (електрик-монтажник-верхолаз). Протягом 1963–1968 рр. — студентка біофаку Львівського університету (ЛДУ). 06.1968–10.1968 — вчитель Тишанської восьмирічної школи (с. Тихий) у Закарпатській обл. З жовтня 1968 по березень 1972 р. — лаборант Шацького стаціонару ЛДУ. З 1972 р. працює на біологічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка, зокрема 10 років (з 03.1972 до 1982 р.) — інженер лабораторії геоботанічних обстежень.

Ірина Федорівна свідомо відмовилася від вступу до аспірантури заради можливості подорожувати та досліджувати природу. Надалі у тій самій лабораторії геоботаніки у 1982–1984 рр. — старший інженер, а з 1984 по квітень 1998 р. — науковий співробітник. З квітня 1998 р. — інженер I кат. кафедри зоології ЛНУ. Пішла з життя 30 грудня 2019 р.

Рис. 1. Ірина Ємельянова, фото з архіву Зоологічного музею ЛНУ, орієнтовно 1980 р.

Ключові доробки в галузі теріології

Працювала у галузі зоології, теріології (зокрема, вивчала теріонаселення). Досліджувала тваринний світ Шацького НПП, здійснювала геоботанічні описи та соціоекологічну діагностику пасовищ.

Одна з головних особливостей дослідниці — польові обстеження різних природних об'єктів і загалом велика любов до мандрів. Серед примітних експедицій маємо відзначити такі: 1972–1975 рр. — на Волинському Поліссі (Горохівський, Ківерцівський, Ратнівський, Любешівський, Любомльський, Іваничівський райони); 1976–1977 рр. — у Казахстані (Целіноградська і Тургайська обл.); 1978 р. — у Калінінській (= Тверській) обл.; 1979 р. — у Монголії (Хангай, Монгольський Алтай, Гобійський Алтай, пустеля Гобі); 1980–1983 рр. — у Калінінській обл. (Селіжаровський, Кувшиновський, Удомський, Фіровський, Нерльський і Торонецький райони); 1984–1991 рр. — Урал, Челябінська обл. (Верхньоуральський, Нагайбакський, Брединський, Карталинський, Аргаянський, Муслімовський, Троїцький, Єманжелійський та Сткульський райони) (архівні дані, записані І. Смельяновою).

Дослідницею за час поїздок зібрано значні колекції ссавців. У передмові до каталогу теріологічних колекцій ЗМ ЛНУ зазначено: «У Чорноморському заповіднику 1967 р. значні збори гризунів збирала І. Ф. Смельянова, яка виконувала переддипломну практику під керівництвом Н. А. Полушиної на тему «Зоогеографія ссавців Чорноморського заповідника». У той час там вели відносні та абсолютні обліки дрібних ссавців і копитних, завдяки яким зібрано й опрацьовано численні пелетки та екскременти представників ряду хижих.» (Затушевський *et al.* 2010: 15). Загалом у Зоологічному музеї ЛНУ збереглося понад 80 зразків, зібраних Іриною Федорівною, зокрема, з Херсонської обл.: *Crociodura leucodon* — 3 екз., *Sicista subtilis* — 4, *Stylodipus telum* — 6, *Spalax leucodon* — 3, а також понад 60 тушок гризунів.

Показовим щодо уваги дослідниці до кожного «супутнього» матеріалу є запис у статті Н. Полушиної (1998: 110–111): «На початку серпня 1998 р. у Львові в одній із лабораторій університету (корпус геол. факту по вул. Грушевського 4) відловлено понад 20 екз. цього виду [*Myotis dasycene*]. Користуючись нагодою, дякую співробітниці Зоологічного музею І. Смельяновій за вилов цих тварин і надані нею відомості щодо цього виду» (рос.).

Рис. 2. Приклад колекційних зразків, зібраних І. Смельяновою для колекції Зоологічного музею ЛНУ, — *Stylodipus telum*, Чорноморський заповідник, Солено-Озерна ділянка, 23.06.1967, № 3X-Ст-2549, Фото А. Затушевського, 2022 р.

Ірина Ємельянова є автором близько 10 наукових праць. Серед них — такі теріологічні праці, як «Нотатки з фенології деяких зимових ссавців Волинського Полісся» (рос.) (Ємельянова 1976), «Розповсюдження ссавців на території Чорноморського державного заповідника» (рос.) (Ємельянова 1978), «Соцікологічна діагностика пасовищ — один із шляхів підвищення продуктивності кормових угідь» (рос.) (Урбанский & Ємельянова 1986).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Захопленням Ірини Федорівни були експедиційні виїзди з метою збору зоологічного матеріалу і польовий побут. Серед її захоплень було також спостереження за домашніми улюбленцями. З позатеріологічних інтересів варто відзначити герпетологічні та геоботанічні дослідження. Зокрема, нею опубліковано такі праці, як: «Герпетофауна Шацького Поозер'я» (рос., 1989), «Геоботанічне обстеження природних кормових угідь Калінінської області» (рос., 1989), «Роль геоботанічного обстеження у справі активної охорони степових ландшафтів Південного Уралу» (рос., 1990).

Внаслідок опромінення, отриманого у Казахстані під час однієї з експедицій, в Ірини Федорівни почались проблеми зі здоров'ям. Проте вона завжди вирізнялася працелюбністю й ніколи не жалілася. Доки здоров'я дозволяло, їздила на практику зі студентами на Шацький стаціонар.

Література

- Ємельянова, И. Ф. 1976. Заметки по фенологии некоторых зимоспящих млекопитающих Волинского Полесья. *Сезонное развитие природы*. Материалы конференции «Фенология млекопитающих и птиц». Москва, 37.
- Ємельянова, И. Ф. 1978. Распространение млекопитающих на территории Черноморского государственного заповедника. *50 лет Черноморскому государственному заповеднику*. Материалы республиканского семинара-совещания. Наукова думка, Київ, 58–60.
- Затушевський, А. Т., І. В. Шидловський, О. С. Закала, [et al.]. 2010. *Каталог колекцій ссавців Зоологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 1–442.
- Полушина, Н. А. 1998. Состояния популяций рукокрылых Западного Подолья. *В кн.: Загороднюк, І. (ред.). Європейська ніч кажанів '98 в Україні*. Київ, 106–116.
- Урбанский, О. М., Ємельянова, И. Ф. 1986. Соцэкологическая диагностика пастбищ — один из путей повышения продуктивности кормовых угодий. *Проблемы социальной экологии*. Львов, 50–51.

ЗАТУШЕВСЬКИЙ, А., С. ПИТЕЛЬ-ГУТА. Ємельянова Ірина — дослідниця ссавців України та Азії. — Ємельянова Ірина Федорівна (1943–2019) — біолог, зоолог, геоботанік, а також мандрівниця та дослідниця флори й фауни України, РФ, Казахстану та Монголії. Ірина Ємельянова під час навчання на біологічному факультеті Львівського університету імені Івана Франка неодноразово відвідувала Чорноморський заповідник і збирала там цінні зразки дрібних ссавців, які передала у Зоологічний музей університету. Ірина Федорівна свідомо відмовилася від вступу до аспірантури заради можливості подорожувати та досліджувати природу в різних природних біотопах.